

Бондаренко Д.Ю.

Студентка 2 курсу Юридичного інституту
Національного авіаційного університету, м. Київ

ВНЕСОК БРАТСТВ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЯК ПІДГРУНТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ (XVI-XVII ст.)

Історія створення братств сягає давніх часів. Ще в Іпатіївському літописі за 1134-1159 рр. є згадка про «братчини» [1, с.93], але до XV ст. вони не набули великого поширення. Недостатній розвиток освіти вважали за головну причину занепаду культурного і національного життя.

Стан православної церкви на той час був не найкращим. Духовенство, особливо нижчих ланок, було малоосвіченим, а його вплив на прихожан — мізерним. Вища церковна влада більше дбала про свої статки. Приблизно таку ж картину можна було спостерігати і в католицькій церкві, але завдяки реформаційним рухам, що з 1568 р. істотно впливають на католицизм в Польщі, вона швидко впорядковувалася; почали відкривати школи, до яких охоче йшла вчитися і православна молодь (згодом саме вона і стала засновницею та ідейною опорою братських організацій). Найстарші з братств - Львівсько-Успенське (1439 р.) та Віленсько-Кушнірське (1458 р.) були засновані на базі таких шкіл. Уже з перших своїх кроків у братствах зрозуміли, що освіта — найкраща зброя для захисту своєї віри, подальшої діяльності та утвердження в суспільстві передових новітніх поглядів.

Під тиском прогресивних сил України польський король Стефан Баторій дозволив Віленському братству відкривати школи, а з 1585 р. це право поширюється на всі братства Великого князівства Литовського та Галичини. У братських школах навчалися діти всіх станів, а також сироти. Їх утримували коштами братства за рахунок внесків; бідні та сироти вчилися

безкоштовно. При цьому виключалася будь-яка несправедливість. «Навчати й любити всіх дітей однаково» — ось заповідь педагогів братських шкіл.

Головна увага приділялася слов'янській та руській (українській) мовам, вивчалися як обов'язкові грецька та латинь, що сприяло засвоєнню античної спадщини, осягненню тогочасної європейської науки і культури. Учні слов'яно-греко-латинських шкіл оволодівали програмою «семи вільних наук», яка поділялася на тривіум (граматика, діалектика (логіка), риторика) і квадрівіум (музика, арифметика, геометрія, астрономія) [2, с.14].

Навчання носило літературний характер. Після вивчення основ граматики приступали до вивчення поетики та риторики, торкалися основ філософії. Поза літературною освітою учень виносив зі школи деякі знання з математики, астрономії, музики. Дуже високі вимоги ставилися до вчителів-дидашколів, останні повинні бути розумними, благочестивими («не п'яницями, розпусниками, хабарниками, зависниками, а являти собою взірць добра і всяких чеснот у всьому» [2, с.15]). Учні в школі мали рівні права, які визначалися шкільним статутом. Головне завдання школи було підготувати нових духовників, учителів і письменників, що словом і письмом могли послужити громаді.

Братства заохочували самоосвіту серед своїх членів, всіляко допомагаючи в цьому. Вони були всестановими, приймаючи до себе усіх, хто бажав і міг щось зробити для розбудови української держави, її освіти та культури. Поширення шкіл пробуджувало національну свідомість, відроджувало українські традиції, сотні вихованців шкіл ставали вчителями, поширювали знання, формували у своїх учнів почуття власної гідності та непримирності до покатоличення і спольщення свого народу.

При братствах працювали друкарні, зокрема Львівська, Віденська, Київська, Могилівська та ін. Вони залишили помітний слід у культурі свого народу: випускали різноманітну літературу, а найголовніше — підручники.

Виразна всенародність братської організації — особливо помітна риса. Братства стояли у тісних взаємозв'язках, вели жваве листування; братчики посилали одні до одних своїх посланців, повідомляли про свої плани, радились у різних справах.

У кінці XVI ст. серед братств виділяється Львівське, яке в цей період поширило свою діяльність на різні сторони життя суспільства і котрому в 1586р. антиохійський патріарх Йоаким доручив нагляд над іншими братствами. Львівське братство дало тоді ініціативу до заснування братств по всіх містах і містечках. На Галичині школи засновано в Галичі, Рогатині, Стрию, Миколаєві, Комарнім, Перемишлі, Ярославлі, на Холмщині — в Холмі, Красноставі, Замості, на Підляшші — у Більську, Бересті та Володаві, на Волині — у Володимирі, Луцьку, Дубні, на Поліссі — в Пінську, на Поділлі — в Межибожі та ін. Дещо пізніше активізувалася Наддніпрянщина. Цей буйний розвиток шкільництва становить досить характерне явище для культурного життя України на зламі XVI—XVII ст. [3, с.197].

Існувала братська школа й у Луцьку. В ній працювали відомі педагоги Є.Ілковський, П.Босинський, А.Славинський, видатний художник

Й.Кондзелевич. Школа мала свій статут «Порядок шкільний» і правила для учнів «Артикул прав» [2, с.19], котрі є пам'ятками прогресивної педагогічної думки того часу. В Луцькій братській школі навчався видатний український поет і громадський діяч Д. Братковський, закатований шляхтою у 1702 р. за участь у національно-визвольному русі.

Осердям культури у Києві стали Печерська лавра і Київське братство. Важливу роль зіграв П.Могила у справі розвитку освіти. У 1632 р. на базі братської школи і школи Києво-Печерської лаври був створений новий колегіум, який був названий на його честь. У основі 12-річного курсу навчання знаходилися «сім вільних наук». В 1-3 класах вчили основ латинської мови, граматики, а після 5-го класу учні (спудеї) повинні були вільно володіти латиною аж до укладання промов і віршів, у 8-12 класах вивчали богословські науки. Класи філософії включали схоластичну філософію, логіку, фізику, метафізику, етику, математику, географію, основи наук про Землю і космос. Це по суті була вища світська освіта. А з 1690 р. в колегіумі зорганізовано вищі богословські студії. Вчилися діти всіх станів - від аристократів до козаків і селян. У навчальному процесі використовувалися такі прогресивні форми, як дискусії, театральні вистави, заохочення кращих учнів (спудеїв), складання екзаменів комісії (а не одному професору), спільні заходи студентів і викладачів. Важливо, що колегіум мав гуртожиток, що було рідкістю на той час. У 1736 р. у колегіумі навчалися, крім українців, росіяни та білоруси, а також 127 студентів з європейських країн. У 1701 р. з ініціативи гетьмана Мазепи колегіуму було присвоєне звання академії [1, с.102].

Вихованці братських шкіл, шукаючи собі хліба, мандрували по містах та селах, всюди розносили нові знання і гасла боротьби. Це нове, освічене покоління, що пізнало і власні традиції, і чуже знання, виховане в атмосфері боротьби, визначалося сміливістю й активністю, їхній вплив можна побачити в завзятій національній боротьбі, що охопила міста, і в селянських повстаннях, і в зачатках козаччини. Діяльність братств ознаменувала настання нової епохи в історії нашої країни - епохи Національного Відродження. Аналіз та перейняття такого історичного досвіду могли б неабияк підняти рівень і сучасної освіти й науки.

Список використаних джерел:

1. Грушевський М.С. Очерк истории украинского народа. - К.:Львів, 1991.-398 с.
2. Ісаєвич Я. Найстаріші документи про діяльність братств на Україні // Історичні джерела та їх використання. — Київ, 1966. — Вип. 2. — С. 12 — 22.
3. Історія української культури /За загал. ред. Г.Крип'якевича. - К.:Львів, 1994.- 656 с.